

Agata Arkabus
Publiczna Biblioteka Pedagogiczna
RODN „WOM” w Częstochowie
e-mail: a.arkabus@wp.pl

TECHNOLOGIE INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNE W BIBLIOTEKACH PEDAGOGICZNYCH I SZKOLNYCH

ABSTRAKT:

W artykule zaprezentowano wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w bibliotekach pedagogicznych i szkolnych. Zwrócono uwagę na główne obszary pracy nauczycieli bibliotekarzy, w których technologie odgrywają znaczącą rolę. Opisane zostały rodzaje wykorzystywanych przez nauczycieli bibliotekarzy programów i aplikacji komputerowych w pracy zawodowej i dydaktycznej. Wyróżniono akty prawne, których zapisy nakładają obowiązek stosowania technologii w pracy dydaktycznej z nauczycielami oraz uczniami.

SŁOWA KLUCZOWE:

Biblioteka pedagogiczna. Biblioteka szkolna. Podstawa programowa. Technologie informacyjno-komunikacyjne. Komputeryzacja.

Technologie informacyjno-komunikacyjne są widoczne w wielu obszarach działalności bibliotek różnego typu. Wraz z rozwojem Internetu oraz urządzeń mobilnych wzrasta także liczba osób korzystających z różnych usług dostępnych w sieci. Biblioteki muszą dostosować zasoby oraz usługi do potrzeb współczesnego społeczeństwa informacyjnego, aby instytucje te były postrzegane jako nowoczesne placówki pod względem technologicznym i informatycznym.

Poszczególne organy władzy państwowej nakładają na biblioteki obowiązek realizacji zadań, które mają na celu rozwój społeczeństwa in-

formacyjnego, w tym kształtowanie kompetencji informacyjnych i cyfrowych dzieci i młodzieży. Ministerstwo Edukacji Narodowej w szczególności sposób podkreśla ważność tego zadania poprzez realizację przez nauczycieli w szkołach wszystkich typów kształcenia treści oraz przedmiotów z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK). Ważna rola w tym zakresie przypada nauczycielom bibliotekarzom zatrudnionym w szkołach oraz bibliotekach pedagogicznych. Wykorzystanie technologii w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych jest bardzo zróżnicowane. Realizowane jest także na różnych poziomach zaawansowania i posiadanej wiedzy oraz umiejętności. Nauczyciele bibliotekarze uczestniczą w kursach doskonalących ich umiejętności z zakresu wykorzystania TIK w pracach bibliotecznych oraz podczas realizacji zajęć dydaktycznych i edukacyjnych dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Stosowanie TIK w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych jest widoczne w następujących obszarach: warsztacie pracy nauczyciela bibliotekarza, komputeryzacji działań bibliotecznych, działalności dydaktycznej i edukacyjnej.

Warsztat pracy nauczyciela bibliotekarza

Nauczyciel bibliotekarz wykorzystuje **oprogramowanie ułatwiające mu prace biurowe oraz organizacyjne**. Najczęściej są to programy bezpłatne lub dostępne w ramach zakupionego sprzętu komputerowego (np. Microsoft Office). Coraz częściej biblioteki wykorzystują aplikacje umożliwiające pracę w chmurze, czyli tzw. technologie cloud computing. Są to usługi, które nie wymagają instalacji żadnych aplikacji na komputerach, a do ich uruchomienia wystarcza urządzenie z zainstalowaną przeglądarką internetową i dostępem do sieci. Wśród dostawców usług w chmurze można wyróżnić firmy Google lub Microsoft. W ramach tego typu usług bibliotekarz może skorzystać z bezpłatnego pakietu biurowego, a jego materiały udostępniane są na zewnętrznych – na wirtualnych serwerach. Dodatkowym atutem tych aplikacji jest możliwość udostępniania plików innym osobom oraz współedytowanie dokumentów, co jest szczególnie przydatne w przypadku dalekiej lokalizacji bibliotek lub filii bibliotecznych. Każdy opracowany w tzw. chmurze dokument można otworzyć na dowolnym urządzeniu mobilnym, gdy tylko posiadamy dostęp do Internetu.

Innymi usługami dostępnymi w technologii cloud computing są: kalendarze, poczta elektroniczna, komunikatory. Kalendarze umożliwiają zarządzanie organizacją pracy poprzez tworzenie i udostępnianie poszczególnym pracownikom lub wydziałom bibliotecznym zapisów w zakresie planowania, np. zajęć bibliotecznych, wideokonferencji, rezerwacji sal. W kalendarzach można dodawać notatki, edytować ich treść, otrzymywać powiadomienia o nowych wpisach lub zmianie istniejących. Kalendarze można również umieścić na stronie internetowej biblioteki, tworząc kalendarium planowanych imprez, spotkań lub wydarzeń.

Poczta elektroniczna wykorzystywana jest w każdej bibliotece i stanowi formę komunikacji między pracownikami oraz z instytucjami i osobami z zewnątrz. Tworzenie grup dystrybucyjnych (grupy nauczycieli szkoły, filie biblioteczne, grupy nauczycieli bibliotekarzy z regionu), ułatwia szybkie wysyłanie informacji. Ważne jest, aby adres e-mail biblioteki był łatwy do zapamiętania dla użytkowników i nawiązywał do nazwy placówki. Należy wystrzegać się adresów oraz ich domen „mało urzędowych”, aby nie psuć wizerunku biblioteki w środowisku.

Bardzo przydatne w pracy biblioteki stają się różne komunikatory. Obecnie są one dostępne w formie komunikatorów pisemnych, audio, wideo lub mieszanych. Komunikatory można wykorzystać do wzajemnego komunikowania się w obrębie biblioteki i jej filii, do komunikacji z użytkownikami biblioteki (zapytania o dostępne pozycje książkowe), podczas prac biurowych (edycja dokumentów przy wykorzystaniu czatu). W sieci dostępnych jest bardzo wiele bezpłatnych komunikatorów o łatwym interfejsie. Także narzędzia cloud computing posiadają je w swoich funkcjonalnościach. Narzędzia biurowe służą także nauczycielom bibliotekarzom do opracowywania prostych materiałów promocyjnych, tj.: wizytówki, ulotki, foldery, plakaty, dokumentów firmowych (np. program Microsoft Publisher). Dostępność w Internecie samouczków oraz różnych instrukcji ułatwia naukę różnych programów. Programy biurowe wykorzystane są również do tworzenia zaproszeń, dyplomów lub podziękowań z imprez organizowanych przez bibliotekę.

Szybkość dostarczanych i przetwarzanych informacji w Internecie jest dla nauczyciela bibliotekarza pretekstem do ciągłego i bieżącego aktualizowania własnego warsztatu pracy oraz poszerzania wiadomości i wiedzy. **Bibliotekarz jako specjalista od informacji** musi umieć wyszukiwać różnorodne informacje oraz znać i korzystać z baz danych dostępnych w sieci. Bibliotekarze w tym zakresie mogą pomagać uczniom w wyszukiwaniu informacji, np. przy realizacji projektów gimnazjalnych, podczas przygotowania ucznia do konkursów przedmiotowych; nauczycielom – przy tworzeniu wykazów literatury do opracowania konkretnych zagadnień, korzystania z otwartych zasobów edukacyjnych; dyrektorowi szkoły – przy tworzeniu i aktualizacji oświatowych aktów prawnych; użytkownikom bibliotek od wyszukiwania literatury i źródeł przy wykorzystaniu katalogów online, promowania nowości książkowych, po tworzenie baz edukacyjnych zasobów Internetu, np. *WikiEduLinki* – (Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu) lub *Biblioteki Webowej* gromadzącej otwarte zasoby edukacyjne dla nauczycieli (Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie). W wyszukiwaniu informacji niezbędna jest umiejętność z zakresu zaawansowanego wyszukiwania w Internecie, wiedza bibliograficzna, znajomość prawa autorskiego i licencji. Tą wiedzą nauczyciel bibliotekarz powinien się dzielić z innymi

nauczycielami oraz uczniami podczas wewnątrzszkolnego doskonalenia lub prowadzenia kół zainteresowań dla młodzieży.

Komputeryzacja działań bibliotecznych

Komputeryzacja obejmuje bardzo szeroki i obszerny zakres działalności bibliotek szkolnych i pedagogicznych. Jest ona związana z podniesieniem jakości pracy biblioteki, udostępnieniem różnorodnych usług skierowanych do użytkowników biblioteki, wzmocnieniem jej pozycji w środowisku naukowym i edukacyjnym poprzez budowanie wizerunku nowoczesnego centrum informacji. Komputeryzacja zbiorów bibliotecznych w bibliotekach pedagogicznych i szkolnych przebiega na bardzo zróżnicowanym poziomie. Część bibliotek ma już skomputeryzowane zbiory biblioteczne i katalogi online oraz posiada własne pracownie komputerowe. Biblioteki pedagogiczne korzystają z różnych programów bibliotecznych: Prolib, Sowa, Mak, Libra, Koha i inne [1]. Biblioteki szkolne najczęściej spośród programów bibliotecznych wybierają program Mol. Biblioteki udostępniają także swoim użytkownikom katalogi online oraz inne cyfrowe usługi, np. czytelnie online (Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Poznaniu, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Rzeszowie).

Biblioteki pedagogiczne i szkolne, podnosząc jakość swoich usług, tworzą strony internetowe, na których zamieszczane są relacje z różnych wydarzeń, materiały edukacyjne, zestawienia bibliograficzne i inne. Strony internetowe służą promocji tych placówek oraz są ich wizytówką w środowisku lokalnym i ogólnopolskim. Nauczyciele bibliotekarze na stronach internetowych redagują i publikują czasopisma lub gazetki szkolne, które promują działalność bibliotek w środowisku, upowszechniają ciekawe przedsięwzięcia oraz dokumentują pracę dydaktyczną swoją oraz innych pedagogów. Biblioteki tworzą także własne profile, korzystając z portali społecznościowych, tj. Facebook, Twitter lub You Tube. Portale te umożliwiają bardzo szybki przekaz informacji oraz aktualności z dowolnego miejsca, bez angażowania i pomocy innych osób (np. informatyka szkolnego). Biblioteki tworzą więc kanały edukacyjne na YouTube, koordynują fanpage swoich placówek, prowadzą komunikację online z czytelnikami, publikują materiały na wolnych licencjach. Dodatkowym atutem portali społecznościowych jest ich wielka popularność wśród młodzieży. Młode pokolenie korzystając z Internetu poprzez urządzenia mobilne na bieżąco obserwuje wydarzenia i działalność biblioteki oraz korzysta z oferowanych przez nią zaproszeń, usług, organizowanych imprez.

Pracownicy bibliotek pedagogicznych włączają się również w innowacyjne działania poprzez prowadzenie wideokonferencji lub webinarium. Podczas spotkań online bibliotekarze lub zaproszeni eksperci przekazują treści dotyczące działalności i rozwoju bibliotek, pracy dydaktycznej nauczycieli bibliotekarzy lub wykorzystania TIK. Dużą popularnością cieszą

się kursy e-learningowe prowadzone przez bibliotekarzy (Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna w Elblągu, Biblioteka Pedagogiczna im. gen. bryg. prof. Elżbiety Zawackiej w Toruniu). Z ich oferty korzystają bibliotekarze, nauczyciele różnych specjalności oraz uczniowie. Tematyka kursów e-learningowych jest bardzo zróżnicowana i dotyczy problemów związanych z pracą bibliotekarza, podnoszenia umiejętności w zakresie TIK, edukacji regionalnej. Szkolenia te mają formę kursów otwartych (dostępnych dla wszystkich zainteresowanych) oraz zamkniętych (możliwość korzystania z platformy po wcześniejszym zgłoszeniu i otrzymaniu klucza aktywacyjnego).

Działalność dydaktyczna i edukacyjna

Biblioteki posiadają także bogaty dorobek w zakresie **działalności dydaktycznej i edukacyjnej**. Zajęcia edukacyjne prowadzone przez nauczycieli bibliotekarzy dotyczą głównie zagadnień z edukacji czytelnicznej i medialnej. Obowiązek wykorzystywania TIK w pracy nauczyciela bibliotekarza nakłada podstawa programowa kształcenia ogólnego dla poszczególnych etapów nauczania [2]. Zgodnie z jej zapisami do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego, w których biblioteka szkolna odgrywa znaczącą rolę należą: czytanie (umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa) oraz umiejętność posługiwania się nowoczesnymi TIK, w tym także wyszukiwanie i korzystanie z informacji, przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym, umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem TIK, na zajęciach z różnych przedmiotów. Nauczyciele bibliotekarze podczas realizacji zajęć dydaktycznych często wykorzystują różnorodne narzędzia i aplikacje komputerowe. Najczęściej stosowane są: prezentacje multimedialne (Power Point, Prezi), komputery z dostępem do Internetu, tablice interaktywne, tablety, projektory multimedialne. Same narzędzia jednak nie wystarczają, by zajęcia były atrakcyjne i ciekawe dla uczniów. Dlatego nauczyciele bibliotekarze korzystają z bezpłatnych aplikacji dostępnych w sieci umożliwiających przygotowanie interaktywnych testów, quizów lub innych pomocy dydaktycznych. Do najpopularniejszych programów należą: Story Jumper i Story Bird (interaktywne książeczki), Learning Apps (multimedialne testy i gry logiczne), Kahoot (quizy interaktywne z wykorzystaniem na urządzenia mobilne), Photo Story 3 for Windows (tworzenie filmów dydaktycznych ze zbiorów zdjęć), Movie Maker (filmy) i inne. Bibliotekarze przygotowując zajęcia z zakresu wyszukiwania informacji muszą znać portale, bazy oraz biblioteki cyfrowe, z których uczniowie lub nauczyciele będą mogli korzystać w swojej

pracy i działalności. Technologie podczas zajęć z uczniami powinny być jednak stosowane z umiarem, tak aby nie przesłaniały przekazu głównego celu spotkania, a stanowiły jedynie pomoc w ich realizacji. Nauczyciele bibliotekarze w ramach działań edukacyjnych organizują różne konkursy z wykorzystaniem TIK, np. konkurs na multimedialny plakat promujący czytelnictwo, interaktywny dzienniczek lektur, prezentację multimedialną o autorach książek itp. Konkursy te mają na celu przede wszystkim rozbudzanie zainteresowań czytelniczych dzieci i młodzieży, jak również kształtowanie umiejętności korzystania z nowoczesnych programów komputerowych.

Ministerstwo Edukacji Narodowej przydzieliło również nowe zadania bibliotekom pedagogicznym [3]. Jednym z nich jest wspomaganie szkół i placówek w realizacji zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, w tym w wykorzystywaniu TIK. Biblioteki pedagogiczne poprzez realizację swoich zadań wspierać powinny nauczycieli szkół i placówek w formie warsztatów, konferencji i konsultacji indywidualnych czy też poprzez udostępnianie i prezentowanie zasobów informacyjnych na radach pedagogicznych, konferencjach lub podczas szkoleń dla nauczycieli. Ustawodawca szczególnym zadaniem bibliotek uczynił wspomaganie szkół i placówek w wykorzystaniu TIK. W wielu bibliotekach zadanie to jest już realizowane poprzez organizację warsztatów stacjonarnych z zakresu TIK oraz szkolenia online za pośrednictwem platformy zdalnego nauczania. Nauczyciele bibliotekarze podejmują się wykonywania szeregu działań o charakterze trenerskim. Spotkania adresowane są do nauczycieli wszystkich przedmiotów. Obszary tematyczne warsztatów swoim zakresem obejmują m.in. wyszukiwanie i zastosowanie otwartych zasobów edukacyjnych w dydaktyce, wykorzystanie urządzeń mobilnych w edukacji, wykorzystanie internetowych aplikacji i programów w pracy z uczniem.

Nową formą wspomagania zapisaną przez ustawodawcę są sieci współpracy i samokształcenia. Biblioteki pedagogiczne koordynują pracę wielu sieci. Są to głównie sieci branżowe nauczycieli bibliotekarzy oraz sieci obejmujące swym zakresem tematykę związaną z dotychczasową działalnością bibliotek. Wiele z nich dotyczy biblioterapii, wykorzystania TIK w edukacji czy bezpieczeństwa w sieci. Koordynatorzy sieci często do jej prowadzenia wykorzystują różne platformy internetowe umożliwiające kontakt z uczestnikami, prowadzenie forum, wymianę doświadczeń poprzez udostępnianie plików z wypracowanymi materiałami. Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie udostępnił do takich działań bezpłatną platformę *Doskonalenie w sieci*, do innych narzędzi tego typu można zaliczyć także: Dysk Google i platformę Moodle.

Praca nauczyciela bibliotekarza i jego warsztat pracy opiera się na ich codziennym wykorzystywaniu, choć TIK w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych stosowane są na bardzo różnym poziomie. Bibliotekarz

musi na bieżąco podnosić swoją wiedzę i umiejętności w zakresie stosowania TIK, aby dla użytkowników biblioteki być specjalistą od dokumentacji, informacji oraz wykorzystania technologii w dydaktyce i nauczaniu.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] *Biblioteki pedagogiczne – stan na dzień 31.12.2013 – wyniki ankiety* [online]. [Data dostępu: 9.02.2015]. Dostępny w Internecie: https://prezi.com/8udxv4qsv_f1/bp/?utm_campaign=share&utm_medium=copy.
- [2] *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*. „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 2012 poz. 977.
- [3] *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych*. „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 2013 r. poz. 369.

Agata Arkabus

Public Pedagogical Library

Regional Teacher Development Centre “WOM” in Częstochowa

e-mail: a.arkabus@wp.pl

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN PEDAGOGICAL AND SCHOOL LIBRARIES

ABSTRACT:

The article presents the use of ICT in pedagogical and school libraries. Attention was drawn to the main areas of teacher librarians, in which technologies play a significant role. The types of computer programs and applications used by teacher librarians in their library and teaching work are described. Legal acts that impose the obligation of using technology in teaching activities with teachers and students are provided.

KEYWORDS:

Pedagogical library. School library. Core curriculum. Information technologies. Computerization.